

OD prikupljanja podataka o ORGULJAMA DO Organološkog društva ORGANUM

Fra Izak Špralja

Uredništvo časopisa *Sv. Cecilija* [SvC 42(1972)2, 54] obavijestilo je čitatelje 1972. g. da je u tijeku »prikupljanje podataka o orguljama«, da je »nosilac stručne strane projekta Ladislav Šaban«, da je »Republički zavod za zaštitu spomenika kulture dao inicijativu« i da je »ekipa za Hrvatsko primorje već lani započela radom«. G. 1971. je, dakle, započelo prikupljanje podataka o orguljama, a time je – moglo bi se ustvrditi – započelo NOVO ORGULJSKO RAZDOBLJE U HRVATSKOJ. Orgulje



Ladislav Šaban zapisuje podatke o orguljama (snimio Nino Vranić)

su (ako ovakva tvrdnja nije 'pretvrda') prestale biti »samo potrošni materijal«, jer se je ovakvim postupkom započelo vrednovati taj glazbeni instrument kao višestruko umjetničko djelo: zvučno bogatstvo, zanatsko umijeće, likovno obličje kućišta ... S tim u svezi počele su se osobito cijeniti povijesne orgulje, za razliku od dotadašnjeg razdoblja za kojeg je L. Šaban 'uzdahnuo': »... za orgulje, naročito one starije, nitko nije mařio« [L. Šaban, *Kratak osvrt na pregled orgulja izvršen ljeti 1972.*, SvC 43(1973)2, 42-45].

Novo orguljsko razdoblje

Istini za volju, moglo bi se ustvrditi da je sa svakim upozorenjem na vrijednost orgulja nastajalo novo orguljsko razdoblje. To bi se na osobiti način moglo ustvrditi za svećenika Splitsko-makarske nadbiskupije Franu Bulića, poznatog arheologa. On je započeo sustavno sakupljati podatke »o orguljama graditelja Gaetano Callido iz Este (1736.–1805.), učenika još glasoviti- tije graditelja orgulja Petra Nakića«, na zamolbu F. P. Oriundi [SvC 12(1918)5, 129]. Taj njegov poduhvat nije uspio radi ratnih nevolja [radi I. svjetskog rata kojega on naziva *tetraerimum omnium bellorum quod umquam fuit* (najgadniji od svih dotadašnjih ratova)]. Ipak, u tom se ratu dogodilo [iznenadilo je to i Fr. Bulića], što »nitko ne bi bio mogao s početka predvidjeti, da će ovaj rat, koji sve ruši, ipak nešto sagraditi, da će [...] pomoći ovom [njegovu organološkom] istraživanju« [nav. djelo]. Naime: »Mjeseca rujna 1917. izašla je naredba o rekviziciji i cijevi orgulja po crkvama [prethodilo je oduzimanje crkvenih zvonja] za ratne svrhe, da se iz njih dobije kositra. [...] Po višim naredbama imale su biti izlučene [izuzete] iz rekvizicije orgulje, koje imaju osobitu historičnu, tvorno-umjetničku, glazbeno-umjetničku vrijednost i one sagrađene prije godine 1800. Za ovu svrhu [...] i za onu ratnih zvonova [...] sastavljeno je ovo kratko izvješće. Bila mi je namjera, da sakupim sve podatke za ratne svrhe, no istodobno i za znanstvene, prema želji štovanoga uredništva Sv. Cecilije« [nav. djelo].

Nesebična zauzetost L. Šabana

Za razliku od dotadašnjih organoloških nastojanja, L. Šaban je, kao poznata i priznata osoba [profesor u Muzičkoj akademiji u Zagrebu, muzikolog, nesebično zauzet za hrvatsku – osobito glazbenu – baštinu ...], uspio ishoditi da prikupljanje podataka o orguljama postane briga i odgovarajućih društvenih ustanova. Uz njihovu potporu L. Šaban je uspio pronaći suradnike, u predviđenom vremenu [tri godine] i prema od njega sačinjenom upitniku sakupiti podatke o orguljama [to je mogao učiniti samo na području Socijalističke republike Hrvatske], predati izvještaje društvenim i crkvenim nadležnima i tako stvoriti odgovarajuće pretpostavke za znanost o orguljama (organologija) i redovitu skrb za taj glazbeni instrument (zaštita i obnova povijesnih orgulja). U citiranom izvještaju [*Kratak osvrt ...*] L. Šaban je napisao, da do tada u nas nije izvršen sustavni pregled orgulja, da u »Hrvatskoj nije nastalo nijedno znanstveno djelo o orguljama« i – što je osobito važno – »da je orgulje svojoj crkvi darivao puk, sabirući novčić po novčić u ona teška vremena dok je naš seljak bio kmet« i zaključio: »Smijemo li nehajno prelaziti preko tih žrtava koje nas obvezuju na održavanje« [orgulja]. Sakupljene podatke o orguljama bijaše u ono vrijeme prava novina za koju su se zanimali i slovenski organolozi, poslali svog promatrača pa, dakako, obavili takav pregled orgulja i objavili monografiju o orguljama: Milko Brajša/Edo Škulj, *ORGLE NA SLOVENSKEM*, Ljubljana 1985.

Prvi svjetski kongres u Varaždinu

Taj poduhvat L. Šabana, poput 'dobra stabla', rađao je dobrim plodovima. Sakupljeni (i na različite načine objavljeni) podaci o orguljama utjecali su na nas Hrvate kao spoznaja i poticaj; napravljena su još dva organološka istraživanja, a u pripremi je i kategorizacija orgulja u nas (razvrstavanje prema umjetničkoj i povijesnoj vrijednosti); pronalaze se najprikkladniji načini za očuvanje, uzdržavanje i obnovu orgulja, odnosno na usklađenosti djelovanja ustanova za zaštitu spomenika

kulture, vlasnika (povijesnih) orgulja, organologa, orguljara itd. Nastala su brojna djela o orguljama ne samo u Republici Hrvatskoj: Jagoda Meder – Nino Vranić, *ORGULJE U HRVATSKOJ*, Zagreb 1992., Emin Armano, *DON PETAR NAKIĆ, PIETRO NACHINI utemeljitelj mletačko – dalmatinske graditeljske škole orgulja*, Bolić 1998.; nego i na područjima na kojima žive Hrvati katolici izvan Republike Hrvatske: Đaković, Marijana, s. Julijana, *Popis orgulja na području Bosne*, Zagreb 1982., diplomski rad na Institutu za crkvenu glazbu »Albe Vidaković« [ICG] Katoličkog bogoslovnog fakulteta [KBF], Sveučilišta u Zagrebu, rukopis; Petković Janja, s. Katarina, *Orgulje u Hercegovini*, Zagreb 1985., dipl. rad na ICG KBF Sveučilišta u Zagrebu, rukopis; Míocz József [Mioč Josip], *Orgulje subotičke biskupije*, Subotica 1998., Mandity György [Mandić Đuro], *Vajdasági orgonák [Orgulje u Vojvodini]*, Agapé, Novi Sad 2002. Od 1999. održavaju se u Umagu *Dani orgulja u Istri*, a prve godine održan je na tim Danima sastanak predstavnika organologa i orguljara Republike Hrvatske sa takvim stručnjacima iz Austrije, Italije i Njemačke s nakanom da se i u Hrvatskoj počnu primjenjivati europske odrednice za zaštitu i obnovu (povijesnih) orgulja. Kao plod povezanosti naših i inozemnih organologa i orguljaša u Varaždinu je održan u rujnu 2000. godine PRVI SVJETSKI KONGRES s naslovom *Orgulje kao europska kulturna baština*, na kojem su orgulje kao umjetnička baština podignute na razinu Europske unije.

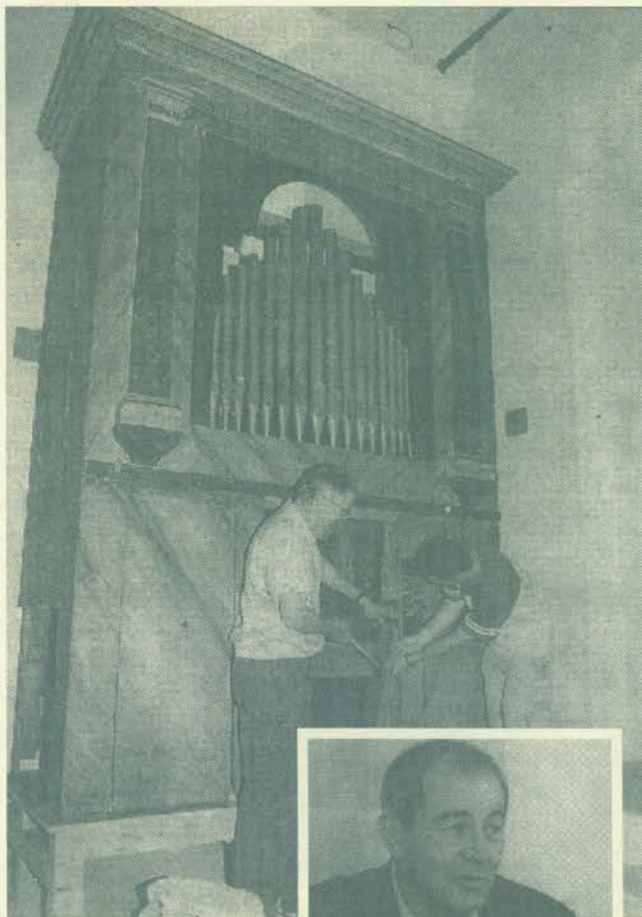
Orguljaška ljetna škola u Šibeniku

Zasigurno se je za organologiju, orguljaštvo i orguljarstvo u nas [uz redovite školske ustanove] najviše učinilo na **ORGULJAŠKOJ LJETNOJ ŠKOLI U ŠIBENIKU**. Voditelj te škole Božidar Grga zajedno sa suradnicima (profesorima, predavačima, orguljarima, arhivarima, izvijestiteljima, sponsorima...) već više od 10 godina nastoji upoznati mlade ljude [više stotina mladih ljudi je prošlo kroz tu školu] sa mnogim pitanjima iz tog područja [organologija, orguljaška i liturgijsko-glazbena praksa, orguljarsko umijeća, hrvatska orguljaška ostavština u našim pismohranama i sl.] i pružiti im priliku da se dokazuju na glazbenim priredbama, u liturgijskim činima i orguljarskim radionicama kao budući umjetnici orguljaši, majstori orguljari, čuvari naše glazbene baštine i osobito orgulja.

Organološko društvo Organum

Božidar Grga sa suradnicima je ove godine – što treba na osobiti način istaknuti – otvorio novu stranicu na tom području u nas, osnovao je **ORGANOLOŠKO DRUŠTVO »ORGANUM« ŠIBENIK**. Nadati se je da će s Organološkim društvom "ORGANUM" ŠIBENIK nastati *ново orguljsko razdoblje u Hrvatskoj*. Novo orguljsko razdoblje poradi

toga što to Društvo želi okupljati glazbenike svih usmjerenja [skladatelje, orguljaše, muzikologe, organologe, orguljare ...] i gradane svih opredjeljenja koji će se opredijeliti [na poticaj takvih vijesti i vlastite svijesti] postati poštovatelji vlastite baštine i osobito orguljaške glazbene baštine. To Društvo je, dakle, novo "dobro stablo" upravo posadeno da rodi ród duhovnih plodova, da potiče rúst duhovne uljudbe u nas, jer mi smo *ruk* koji daruje *orgulje svojoj crkvi* u duhovnom i materijalnom smislu tih riječi, *sabirući novčić po novčić u ova naša teška vremena* i radi toga ne ćemo *nehajno prelaziti preko tih žrtava* naših pradedova, nego ćemo nastaviti živjeti na vlastitoj baštini i s vlastitom baštinom [uspoređi navedeni citat Ladislava Šabana].



Božidar GRGA i najstarije orguljsko djelo u Šibeniku: orgulje graditelja Lupinija (snimio Wilson Polić)